

מפלת דור הפלגה והרס מגדל בבל בזכות תלמוד בבלי שיתגלה בבבל!

|| הרה"ג ר' פנחס פרידמן ||

ששולח את רצונו לכל הגוף על פיו יצאו ועל פיו יבואו.

ויש לומר כי מטעם זה כאשר נתאספו בני דור הפלגה כדי למרוד בה' בבבל פתחו ואמרו: "הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים", כי ביקשו להגביר את כח הראש של הקליפה שהיא בבחינת "רישא דהבא". הנה כי כן מבואר היטב מדוע לא נתעסקו כל כך בתאוות החומר כפי שעסקו דור המבול, אלא נכשלו בדעות כוזבות להילחם כנגד הקב"ה, כי זהו מהות קליפת בבל בהיותם בבחינת "ראש" הקליפה שמתעסקים בדעות כוזבות שבראש.

ועתה בא וראה כי מלכות בבל היתה אכן שורש פורה ראש ולענה לכל הרעות, שהרי כבר בדור המבול שהביא הקב"ה מבול על העולם משום שהשחיתו את דרכם מפרש רש"י (בראשית ו יז):

"מבול, שבלה את הכל, שבלבל את הכל, שהוביל את הכל מן מן הגבוה לנמוך. וזהו לשון אונקלוס טופנא, שהציף את הכל והביאם לבבל שהיא עמוקה, לכך נקראת שנער, שנערו שם כל מתי מבול". ומקור הדבר בגמרא (שבת קיג:): "אמר ריש לקיש, למה נקרא שמה שנער, שכל מתי מבול נערו לשם".

וצריך להבין מדוע סיבב הקב"ה שכל מתי דור המבול ינערו דוקא בבבל, כי היות שבבל הוא בבחינת ראש הקליפות, לכן כל מתי דור המבול שהשחיתו את דרכם, נערו לבבל שהיא עמוקה מכולם בעומק הטומאה, והרי זה בבחינת מאמרם (ב"ק צב:): "לא לחנם הלך רזירי אצל עורב, אלא מפני שהוא מינו".

תלמוד בבלי תורה שבראש מבטל קליפת בבל

והנה מכיון שכבר נתבאר מדברי קהלת: "זה לעומת זה עשה האלקים", נמצא כי כדי לבטל את גלות בבל ראש של הקליפה צריך להגביר את בחינת הראש של הקדושה. ויש לומר כי מטעם זה סיבב הקב"ה שידוד תלמוד בבלי בבבל, כי ביטול שורש הטומאה הוא על ידי העסק והיגיעה בתורה שבעל פה, כמאמרם (קידושין ל:): "כך הקב"ה אמר להם לישראל, בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו".

וידוע מה שביאר הט"ז (או"ח סימן מז ס"ק א) הטעם שתקנו לברך: "לעסוק בדברי תורה", לרמוז שצריך לעסוק בתורה דוקא בדרך "עסק" שהוא בפלפול ויגיעה. ויש לומר כי על כך רמז הקב"ה באמרו לישראל: "ואם אתם עוסקים בתורה" – "עוסקים" דייקא בדרך עמל ויגיעה, אין אתם נמסרים בידי היצר הרע.

וכאשר נתבונן עוד נראה, שעיקר השגת והבנת התורה הוא במוח שבראש אשר השכל שוכן שם, הנה כי כן מבואר היטב כי כדי להכניע קליפת בבל שהיא בבחינת ראש הקליפה, צריך לעסוק בתורה ביגיעת והבנת השכל שבראש, ועל ידי הראש של הקדושה זוכים להכניע זה לעומת זה את הראש של הקליפה. ויש לומר כי זהו הרמז בשם ישראל ל"ש" שהיא אותיות ל"י רא"ש, לרמז שכלל ישראל הם בבחינת ראש הקדושה המבטלים את ראש הקליפה.

בגמרא: "מאי בבל, אמר רבי יוחנן, [על שם תלמוד בבלי שהיא] בלולה במקרא בלולה במשנה בלולה בתלמוד"

פליאה מדוע לא נסתפק רבי יוחנן בטעם הכתוב:

"על כן קרא שמה בבל כי שם בלל ה' שפת כל הארץ"

רבינו האריז"ל: "גלות בבל הוא נגד הראש",

נמצא כי גלות בבל היא "ראש" הקליפה שכוללת כל הקליפות

"הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים",

בהיותם "ראש" הקליפה ביקשו לבנות מגדל "וראשו בשמים"

כאשר איש ישראל עמל ומשיג את התורה במוח שבראש,

הרי הוא מכניע את קליפת בבל ראש הקליפות

דור הפלגה בהיותם "ראש" הקליפה נתחלקו לשלשה חלקים

כנגד ג' בחינות חכמה בינה ודעת שבראש

מהר"ל מפראג: "מקרא משנה ותלמוד הם כנגד חכמה דעת בינה",

נמצא כי הם מבטלים "ראש" הקליפה

גמרא: "במחשכים הושיבני, זה תלמודה של בבל",

דוקא בחושך של "ראש" הקליפה נתגלה תלמוד בבלי

"על כן קרא שמה בבל"

נקדים לבאר מה שבחרו דור הפלגה למרוד בה' דוקא בבבל, כמו שכתוב: "על כן קרא שמה בבל כי שם בלל ה' שפת כל הארץ ומשם הפיצם ה' על פני כל הארץ". והנה כאן בכתוב מבואר בפירוש ששם העיר "בבל" הוא על שם העונש שהעניש הקב"ה את בני דור הפלגה: "כי שם בלל ה' שפת כל הארץ", אך לפי זה צריך ביאור מה ששינוי בגמרא (סנהדרין כד.): "מאי בבל, אמר רבי יוחנן, בלולה במקרא, בלולה במשנה, בלולה בתלמוד. במחשכים הושיבני כמתי עולם, אמר רבי ירמיה, זה תלמודה של בבל".

ויש לתמוה: (א) איך שאל השואל בגמרא: "מאי בבל", וכי לא ידע טעם מפורש בכתוב: "על כן קרא שמה בבל כי שם בלל ה' שפת כל הארץ". (ב) מה ראה רבי יוחנן על ככה להמציא טעם חדש ששם העיר "בבל" הוא על שם תלמוד בבלי, שבלולה ממקרא משנה ותלמוד, וכבר הרגיש בכך המהר"ל מפראג ב"חידושי אגדות" (שם) וזה לשון קדשו:

"מאי בבל וכו'. מקשין וכי סלקא דעתך שיהיה נקרא העיר בבל בדור הפלגה על שם תלמוד בבלי. ואין זה קשיא, כי נקרא בבל על שם שבלל שם שפת הכל, ומזה נוכל לדעת כי בבל מוכן להיות נבלל שם הכל, ומפני כך התורה לשם בלול מן מקרא משנה תלמוד על שם בבלול, כי זה המקום הוא ראוי להיות נבלל שם הכל".

בפרשתנו פרשת נח מצינו שתי מרידות כנגד הקב"ה, משני דורות - דור המבול ודור הפלגה, המרוחקים זה מזה עשרה דורות. המרידה הראשונה של דור המבול בימי נח נזכרה בתחילת הפרשה, ואילו המרידה השנייה של דור הפלגה בימי אברהם שהיה עשרה דורות אחרי נח נזכרה בסוף הפרשה (יא א):

"ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים, ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם, ויאמרו איש אל רעהו... הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפוץ על פני כל הארץ. וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם... ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ ויחדלו לבנות העיר, על כן קרא שמה בבל כי שם בלל ה' שפת כל הארץ ומשם הפיצם ה' על פני כל הארץ".

בדור הפלגה בחר הקב"ה בישראל לחלקו

והנה כאשר נתבונן נראה שיש הבדל גדול בין המהות של שתי המרידות הללו, כי בעוד שהמרידה של דור המבול היתה בעיקר מצד תאוות החומר כי רדפו אחרי תאוות לבם, כפי שמעיד הכתוב (בראשית ו יב): "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ", הרי שהמרידה של דור הפלגה היתה בעיקר מצד הדעת, שנפלו ברשת היצר של דעות כוזבות וכפירה בה', ולכן בלבב הקב"ה את שפתם שלא יבינו איש את שפת רעהו והפיצם על פני כל הארץ, כדי שלא יוכלו להתאחד ביניהם בדעה אחת כנגד ה'.

לכן אנו רואים שיש גם כן הבדל גדול במהות העונש שהעניש הקב"ה את שני דורות הללו, כי במרידה הראשונה של דור המבול העניש אותם הקב"ה קשות, על ידי שהביא עליהם את מי המבול ומחה אותם מעל פני האדמה, אולם במרידה השנייה של דור הפלגה הביא עליהם הקב"ה עונש מסוג אחר לגמרי, שפירז אותם על פני כל הארץ והכניסם תחת שליטת שבעים שרי מעלה, ובחר במקומם בישראל מבני שם להיות חלקו ונחלתו, כמבואר במדרש תנחומא (פרשת האיזינו סימן ו) על הכתוב (דברים לב ו):

"הלא הוא אביך קנך, הוא שקנה אותך כמו שמצינו בפרקי רבי אליעזר (פרק כד), כשבא הקב"ה לבלבל דור הפלגה, אמר הקב"ה למלאכים שרי כל האומות, בואו ונטיל גורלות למי יעלו האומות אומה לכל אחד ואיזה יעלה לחלקו, הטילו גורלות ונפל ישראל לחלקו של הקב"ה, כדכתיב (שם ח) בהנחל עליון גוים, וכן הוא אומר (שם ט) כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו... וזהו הלא הוא אביך קנך".

לפי האמור יש לומר כי היות ששורש מרידתם היה משום שנלחמו בה' בדעות כוזבות, לכן דחה אותם מלהיות חלקו ונחלתו, ובמקומם בחר בישראל ללמדם דעת תורה ויראת ה', אולם עדיין צריך ביאור להבין ביתר עמקות, מה ראה הקב"ה על ככה לבחור בישראל דוקא אחרי שמרדו בו דור הפלגה ובנו את העיר ואת המגדל.

"ולא נתתו" "ולא הנחלתו" "לא ישכנו" כנגד ג' שבתות: בראשית, מתן תורה ולעתיד לבוא

פי דברי הטור דבר נפלא שמצוה לפרסמו ברבים, מה שתקנו חכמינו ז"ל בנוסח התפלה בשחרית לשבת: "ולא נתתו ד' אלקינו לגויי הארצות, ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים, וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים, כי לישראל עמך נתתו באהבה, לזרע יעקב אשר במ בחרת".

ויש לדקדק: (א) מה ראו על ככה להכפיל הדבר ג' פעמים, שלא נתן הקב"ה את השבת לגויי הארץ, ולא הנחילם לעובדי פסילים, וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים. (ב) מדוע הזכירו ג' לשונות שונים זה מזה: ולא נתתו, ולא הנחלתו, "לא ישכנו". (ג) למה בשתיים הראשונות תקנו בלשון עבר: "ולא נתתו", "ולא הנחלתו", ואילו בפעם השלישית תיקנו "לא ישכנו" בלשון עתיד.

אך על פי הטור יש לומר שבכוונה תחילה תקנו ג' לשונות כנגד ג' שבתות, שבת בראשית, שבת מתן תורה ושבת לעתיד לבוא, כנגד שבת בראשית תקנו לומר: "ולא נתתו ד' אלקינו לגויי הארצות", כי זה מתאים למה שאמרו (שבת י:): "אמר לו הקב"ה למשה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל", הרי כי השבת היא "מתנה" טובה לישראל, ועל זה יוצדק לומר: "ולא נתתו" במתנה "לגויי הארצות", שהרי קיימא לן (סנהדרין נט:): "גוי ששבת חייב מיתה".

כנגד שבת של מתן התורה תקנו לומר: "ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים", כי זה מתאים למאמרם (סנהדרין שם): "גוי שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר תורה צוה לנו מורשה, לנו מורשה ולא להם". הרי שהתורה היא "ירושה" לנו, לכן יוצדק לומר על שבת מתן תורה: "ולא הנחלתו מלכנו" בירושה "לעובדי פסילים", כי אסור להם לעסוק בתורה.

וכנגד שבת של לעתיד לבוא תקנו לומר: "וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים", כי זה מתאים למה שאנו אומרים בברכת המזון: "הרחמן הוא ינחילנו יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", ועל זה יוצדק לומר: "וגם במנוחתו" של האלף השביעי שהוא יום שכולו שבת, "לא ישכנו ערלים" לעתיד לבוא, ולכן נאמר "לא ישכנו" בלשון עתיד כי הכוונה בזה על יום שכולו שבת ומנוחה במהרה בימינו אמן.

קהלכם בהר מתוך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסף". ופירש רש"י כתרומתו: "קל רב ולא פסק". הרי מבואר כי הקול הגדול של מתן תורה לא נפסק, על כן שבת מתן תורה הוא בבחינת "הוה" כי הוא עומד ומתחדש בכל יום. שבת של לעתיד לבוא הוא בבחינת "יהיה", כי נזכה אליו רק לעתיד לבוא: "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

וימתק לבאר בזה מאמר הזוהר הקדוש (פרשת יתרו פח:): "מהו שבת, שמה דקוב"ה שמה דאיהו שלים מכל סטרוי". פירוש: "מהו

שבת, שמו של הקב"ה, שם שהוא שלם מכל הצדדים". וצריך להבין מהי הכוונה ששבת הוא שמו של הקב"ה מכל הצדדים. אך לפי דברי השל"ה יש לפרש כוונת הזוהר הקדוש, כי כל שבת רומזת על ג' שבתות, שבת בראשית, שבת מתן תורה, שבת לעתיד לבוא, שהרי מטעם זה תקנו ג' מיני תפלות בשבת, וכנגדם תקנו לאכול שלש סעודות בשבת.

והנה ג' שבתות אלו הם בבחינת שמו של הקב"ה שהוא השם הוי"ה - היה הוה ויהיה, שבת בראשית כנגד "יהיה", שבת מתן תורה כנגד "הוה", שבת לעתיד לבוא כנגד "יהיה", וזהו שאמר: "מאי שבת, שמה דקוב"ה שמה דאיהו שלים מכל סטרוי", שבת היא שמו של הקב"ה שהוא שלם מכל הצדדים היינו בבחינת היה הוה ויהיה, כי בזכות שמירת שבת זוכים לקשר ג' שבתות הנזכרים

"ולא נתתו" "ולא הנחלתו" "לא ישכנו"

בספר "תולדות יצחק" להרה"ק רבי יצחק אייזיק אבדק"ק סוואליווא זצ"ל (פרשת בראשית על פסוק ויכולו השמים) מבאר על

במאמר שעבר הארכנו במה שכתב הטור (או"ח סימן רצב) יסוד גדול בענין שבת קודש, לבאר הטעם שתקנו חכמינו ז"ל ג' מיני תפלות בשבת קודש:

"ומה שתקנו בשבת ג' ענייני תפלות, אתה קדשת, ישמח משה, אתה אחד, וביום טוב לא תקנו אלא אחת אתה בחרתנו, מפני שאלו ג' תפלות תקנום כנגד ג' שבתות, אתה קדשת כנגד שבת בראשית, כמו שמוכיח מתוכו, ישמח משה כנגד שבת של מתן תורה, דלכולי עלמא בשבת ניתנה תורה (שבת פו:), ואתה אחד כנגד שבת של עתיד".

לפי זה מבאר השל"ה הקדוש (מסכת שבת תורה אור אות יג) כי כנגד ג' שבתות הללו נזכרו בפרשת ויכולו ג' שבתות: "ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה", (ב): "וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה", (ג): "כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות".

"שמה דאיהו שלים מכל סטרוי"

על פי האמור מבאר השל"ה הקדוש (מסכת שבת תורה אור אות ב) שמפרש בזה מה שכתוב: "שבת לה", וכוונתו על מה שכתוב (שמות טז כג): "ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קדש לה", וכן כתוב (שם לא טו): "ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קדש לה", וכן כתוב עוד (שם לה ב): "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה". הביאור בזה על פי מה שכתבו בטור ושלחן ערוך (או"ח סימן ה) כי כשמזכיר את השם הוי"ה ברוך הוא יכוון שהוא היה הוה ויהיה.

הנה כי כן זהו הפירוש: "שבת קודש לה", לרמוז שישנן ג' בחינות של שבת שהם בבחינת השם הוי"ה שהוא היה הוה ויהיה, כי שבת בראשית הוא בבחינת "יהיה", היינו מה שברא הקב"ה בעבר את העולם בששת ימי המעשה ושבת ביום השביעי, שבת מתן תורה הוא בבחינת "הוה", כי התורה ניתנה לאבותינו ולנו ולזרעינו עד עולם.

ויש להוסיף על פי מה שכתוב (דברים ה ט): "את הדברים האלה דיבר ה' אל כל

מענתה לא נפלאה היא ולא רחוקה לומר בדחילו ורחימו, כי מה שהביא הקב"ה מפלה על דור הפלגה שביקשו לבנות העיר והמגדל בבחינת "וראשו בשמים" - קליפת בבל שהיא "רישא דדהבא", לא היה רק בזכות חלק התורה תלמוד בבלי שעתידיים ישראל מזרעו של שם לגלות דוקא בבבל, והסתכל הקב"ה שעתידיים ישראל לעמול בתלמוד בבלי במוח שבראשם, ובזכות זה הכניע את קליפת בבל ראש הקליפה.

שלש כתות כנגד חכמה בינה דעת

ונראה להרחיב בזה עוד על פי מה שמצינו בגמרא (סנהדרין קט). כי בוני המגדל בדור הפלגה: "נחלקו לשלש כיתות, אחת אומרת נעלה ונשב שם, ואחת אומרת נעלה ונעבוד עבודת כוכבים, ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה... אמר רבי יוחנן מגדל שליש נשרף, שליש נבלע, שליש קיים".

ויש לומר הביאור בזה, על פי הידוע כי המוח שבראש כלול מג' בחינות השכל: חכמה, בינה, דעת, ועל כך אנו מתפללים: "וחננו מאתך חכמה בינה ודעת". על כן מכיון שקליפת בבל היא בבחינת "ראש" הקליפה, הנה הם כוללים חכמה בינה ודעת מצד הקליפה, על כן נתחלקו דוקא לשלשה חלקים כנגד שלש בחינות אלו מצד הקליפה, וגם נענשו בג' בחינות: "שליש נשרף, שליש נבלע, שליש קיים".

מענתה יאיר לנו להבין דברי רבי יוחנן, אשר דיבר בקדשו בעומק חכמתו להשיב לשואל ששאל: "מאי בבל", והשיב כי הוא רמז על תלמוד בבלי שהיא: "בלולה במקרא, בלולה במשנה, בלולה בתלמוד", והתפלגו מה ראה על ככה למצוא טעם חדש לשם בבל, אשר טעמו מפורש בכתוב: "על כן קרא שמה בבל כי שם בלל ה' שפת כל הארץ ומשם הפיצם ה' על פני כל הארץ".

אך לפי האמור יש לומר, כי כוונת השואל לא היתה לשאול על דבר שמפורש בכתוב, אלא שאלתו היתה יותר עמוקה: "מאי בבל", כלומר באיזו זכות בלל הקב"ה את שפת כל הארץ והכניע את קליפת בבל שהיא ראש הקליפה, על כך השיב לו רבי יוחנן בחכמתו שכל זה היה בזכות תלמוד בבלי שעתידי להתגלות בבבל, ועל שם כך נקרא שם העיר "בבל" רמז על תלמוד בבלי שהיא בלולה ממקרא משנה ותלמוד.

נמצא לפי זה כי טעם הכתוב על שם בבל: "כי שם בלל ה' שפת כל הארץ", וטעמו של רבי יוחנן על שם תלמוד בבלי שהיא: "בלולה במקרא, בלולה במשנה, בלולה בתלמוד", עולים בקנה אחד כפתור ופרח, כי בזכות תלמוד בבלי שבלולה ממקרא משנה ותלמוד בלל הקב"ה את שפת קליפת בבל ראש הקליפה.

מקרא משנה תלמוד חכמה בינה דעת

ועתה בא וראה מה שמצאתי אבן יקרה מפז ומפנינים ב"דרך חיים" למהר"ל מפראג על המשנה (אבות פ"ה מכ"א): "בן חמש למקרא, בן עשר למשנה... בן חמש עשרה לתלמוד", וזה לשון קדשו:

"זכור שלשה דברים זה אחר זה מקרא, משנה, תלמוד, ואלו שלשה דברים הם השגות חלוקות, מקרא הוא השגה מה ואין ההשגה בשלימות ובבירור, אבל המשנה היא הידיעה בבירור, והתלמוד הוא להבין טעם הדבר שאינו במשנה כלל, ולפיכך אלו שלשה דברים הם מחולקים.

וכבר אמרנו כי מקרא משנה ותלמוד הם כנגד חכמה דעת בינה, כי המקרא יש בו חכמה,